

coses animades he vist morir en una forma, e *jamés* no viu lo contrari», BMetge (*Somni* I, NCL., 20.28). Més exemples en les *VidesR*, per als quals vegeu-ne el glossari.

En el fons, però, el sentit continuava no essent de per si negatiu. I per això insistia Fabra a mostrar que, a l'Edat Mitjana, quan ho era, anava seguit de *no*: a les *Memòries Patxot* (I, 1926, p. 26) aplega quatre exemples de docs. de la cancelleria catalana entorn de 1400 en tots els quals va seguit de *no*, començant per «*jamés* no n'hi havia haüt tro ara» en un de 1355. Quan no hi ha *no* notem que el sentit és més indefinit que negatiu i que la negació temporal solament resulta de l'acompanyament fraseològic: «guardar-m'he *jamés* de fer semblant ---», «lo leó, qui viu que neguna pietat no trobaria *jamés* ab ells ---», Eiximenis (*Terç*, NCL. VI, 142, 113), «jo no sé que *jamés* cathalans prenguessen tanta vergonya ---», doc. de 1463 relatiu a la guerra contra Joan Sens-Fe (*CoDoACA* XXII, 54).

JATSIÀ, ant., conj. concessiva equivalent de 'encara que', i formada per la combinació de *ja*, usat amb un matís d'aquiescència deferent, més el subjuntiu *sia* del verb *ésser*: la variant *jassia* abunda des de mj. segle XIII (Cerverí, Llull, Jaume I, Desclot); *jatsia*, que també apareix alguna vegada a la fi del segle, en Desclot i Llull, preponderà aviat en el XIV i es generalitzà en el XV: «Ulh desleyal - e cor fals e trazire / --- / leu poden cor que sia fis soffrire / menar a mort --- / e par-ho bé, q' yeu só leyal servire, / qu'en nulha re no-m vulh gaubar, ne-m deny / —aucir'om me si fos fals ne mentire— / *jassia* mayns non hai 'n cor qu'axí reny <'visqui'>: / qu' a tot vil play, - qu' a tot fals fayt, desteny <'fletxo, disparo'>», en la més bella i apassionada lírica de Cerverí, jove enamorat llavors de Sobrepreu (sense gaire esperança encara d'aconseguir la que després fou la seva esposa), per tant ben poc pot ser posterior a 1250.⁸

També diu sobretot *jassia* Jaume I en la seva epopeia en prosa: «*jassia* que la fe sens les obres no vayla re, can abducs són ajustades fan fruyt» (*Crònica*, Ag., 3); deien Desclot: «no podia res fer de sos afers, axí com ops fóra ni ell volia, *ja si*<a> que bé-n hagués ops segons l'ardit que li venc» (§ 310, NCL. IV, 62.26) i Llull: «trasc-ne exempli dels serrains e dels jueus, cor si ells han aquest ordenament, *jassia* que si en error, quant més lo deven haver los crestians!», «Déus pot ajustar ànima a cors e ésser ensem una persona, *jassia* que-l ànima si a de una natura e lo cors d'altra» (*Blanq.*, NCL. II, 95.6; I, 167.26); «totz clergues --- qui heretat --- auran en los davant ditz locs --- *jasia* que aqueles ayen per rahó de donació e leixa, que meten lur part ensem ab vosaltres», *Cartoral* de Vilafranca de Conflent, a. 1324 (f° 6r).

Es va vacillar quant al judici que mereixia la *ts* posterior, car la presència de *sia* (que en els dos passatges lullians citats segueix, repetit) era ben clara; de fet, Obrador, el 1901, ja va indicar, en el glossari del *Libre del Gentil* (O. C. de Llull), que es tractava

d'una contracció de *ja se sia*; però, per exemple, Schädler (*KJRPh.* VI, 370) vol donar-ne una explicació confusa: «la *t* és purament gràfica i solament símbol d'una prolongació («dehnung») de la consonant següent de la mateixa manera que en *retgla, cetla, bulla*».

Ja vaig donar la bona explicació en el DCEC (s. v. QUIZÀ III, 966a12ss., i en general 965b54ss. i 966a2ss.), al qual vaig remetre Moll (en la meua recensió privada de la seva obra) a propòsit del § 175 de la seva *Gram. Històrica Cat.*, on tracta de *s + s > ts* en la fonètica sintàctica de Mallorca (i veig amb goig que l'ha fet seva en l'article d'*AlcM*): aquest fenomen és degut a la pronúncia emfàtica, ultra-intensa, pròpia de la geminació, pronúncia que s'estabilitza convertint la *s* en l'africada *š* (o sigui *ts*): així no sols entre dos mots diferents (*es sopar = šopá, és segur = štsagü*), sinó també en cas de composició: *des-sustar = detsustar, es-secall-ar* pron. *etsecalá(r)*. Aquest fenomen es degué estendre, en part, al cat. continental, a l'Edat Mitjana (potser amb caràcter de tret vulgar, mal vist en certs medis doctes, d'on descrèdit i eliminació posterior) i no seria del tot aliè ni al castellà medieval, car d'això ha de venir el cast. ant. *quicá (kisiá) < qui - s sab*.

En efecte es tracta de l'ús d'*ésser* amb datiu ètic, ben conegut en totes les llengües romàniques meridionals: it. *qual-sia-si*, cat. *qual-se-vulla*, cast. popular *érase* en l'estil rondallístic folklòric (*érase que se era ---, yo me era mora-moraira* en el romanç clàssic, *lo que yo me sé*); i en català, com en totes les llengües germanes, *saber-se de memòria, morir-se, pensar-se* etc. Amb el verb *ésser*, no solament els citats casos italians i castellans, sinó molts de catalans: «si --- pagès serà, lo vassal cavaler no és tengut que li faça homenatge --- a(l)lò mateix s'és dels altres feus jussans», *Commemoracions de P. Albert*, NCL., 161; «si nexia fill, feyenlos turcs --- e si-s fos fembra podien tenir qual lig se volia», Muntaner (NCL. VII, 46.13) (sovint en Cerverí etc.); i ja típic de l'occità antic: «Escotatz, mas no sai qué s'és, / senhor so que vuell comensar: / vers, estribotz ni sirventés / ---» (Raimbaut d'Aurenga, Appel, *Chr.*, 36.1); «hac tan gran marrimén / ab si, que no saup on se fo» (*Gesta Karoli*, *PSW* III, 214) etc.

En català antic hi hagué consciència que *ja(t)sia* es descomponia d'aquesta manera, amb ús pronominal del verb *ésser*; car, en els *Costums de Tortosa*, el ms. separa *jas sia* (a interpretar naturalment *ja-s sia*) en «translat, que sia mostrat en juhii, no deu ésser creegut, *ja-s sia* ço que suscripcions hi aja d'escrivans» (ed. Ol., 62); igual en el pròleg als *Dits Prov.* de Jahuda («*jas sia* açò que a mi sia gran càrrec»). *Ja se sia*, encara que Obrador no ens digui on l'ha trobat, deu estar documentat (*jassisia* en un doc. de 1428, *AlcM*, ja ha de ser això); i, en tot cas, és com si ho estigués, en la variant *jatsesia* (lleu alteració per contaminació de *jatsia*), que és variant freqüent, per exemple, en el Sermonari català de Marsella, o: «la lugor del sol, que no és enclosa dintre la lugor del foc, *jatsesia* que sie de dintre», Llull (*Merav.*, NCL. I, 111), «sent Jerònim se dinava ab los altres monges, *jatsesia* que fos cardenal»,